

В. М. Шамаєва

Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

ІСТОРИОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВЗАЄМИН

На основі залучення і комплексного аналізу літератури та джерельної бази з обраної проблематики зроблено спробу узагальнити основні наукові підходи до процесу становлення та еволюції розвитку поняття стратегічного партнерства в українсько-американських міждержавних відносинах; систематизовано та узагальнено фактологічний матеріал, який дозволяє зробити висновок про трансформацію українсько-американських міждержавних відносин до рівня стратегічного партнерства. Велику увагу приділено огляду і класифікації наявної історіографічної та джерельної бази з проблем розвитку українсько-американських міждержавних відносин; аналізу основних теоретичних підходів до визначення базових понять міждержавного партнерства.

Ключові слова: історіографія, зовнішня політика, українське питання, українсько-американські відносини.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна незалежна українська держава багато уваги приділяє розвитку співробітництва зі світовим співтовариством і процесу вироблення та затвердження позитивного іміджу України, як демократичної держави і передбачуваного партнера у системі дво- та багатосторонніх міжнародних відносин. Особливу увагу вітчизняні політики і науковці приділяють розвитку міждержавних відносин зі світовими лідерами, особливо Сполученими Штатами Америки.

Важливим для повного та об'єктивного аналізу процесу становлення і розвитку українсько-американського стратегічного партнерства стає опрацювання вітчизняних і зарубіжних наукових розробок, у яких висвітлюються питання еволюції двосторонніх взаємин, розглядаються головні проблеми і надаються перспективні рекомендації щодо розвитку українсько-американського співробітництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значну актуальність означеної проблематики окремі праці щодо аналізу історіографічної бази розвитку українсько-американського партнерства майже відсутні. Такі розробки здійснюються у контексті більш загальних досліджень і представляють їх окремі розділи. Інтерес представляють окремі наукові статті та виступи на конференціях з проблем розвитку сучасної української та американської зовнішньої політики.

Постановка проблеми. Метою даної публікації є проведення комплексного аналізу історіографічної бази з проблем розвитку українсько-американських міждержавних відносин і досягнення ними рівня стратегічного партнерства.

Вклад основного матеріалу. Для виявлення специфіки історіографічної та джерельної бази дослідження українсько-американських відносин, на думку автора, доцільним є поділ бібліографії на кілька основних груп за напрямками та підходами до проблематики, що досліджується.

По-перше, це роботи, присвячені теоретичним проблемам розвитку концепції стратегічного партнерства, які виконані в рамках політичної та історичної науки. Виділення даної групи пояснюється тим фактом, що дослідження теоретичних засад стратегічного партнерства є надзвичайно важливим при аналізі розвитку українсько-американського міждержавного співробітництва, яке позиціонується сторонами як стратегічне. Уточнення термінологічної бази, дослідження таких термінів як «зовнішньополітична стратегія», «стратегічне партнерство» та тісно пов'язаних із ними – «національні інтереси», «зовнішня політика» «міждержавні відносини», і проведення аналізу на відповідність практичного рівня розвитку українсько-американських відносин з науковим визначенням даних

понять здійснювалося саме на базі окресленого масиву історіографії.

Так, до даної групи доцільно зарахувати узагальнюючі праці, присвячені теорії та історії міжнародних відносин, зокрема роботи П.А. Циганкова, С.А. Ланцова та ін. (Lancov 2000; Mirivaja politica 2005; Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij 2002; Cygankov 1996; cygankov 2002) [10; 12; 31; 34; 35].

Узагальнюючи весь масив історіографії з проблеми визначення та теоретичного обґрунтування поняття «стратегічного партнерства» слід зазначити таке. Серед експертів-міжнародників превалує кілька основних підходів до визначення міждержавних відносин як таких, що відповідають рівню стратегічного партнерства. Починаючи аналіз з доробку вітчизняних політологів, слід вказати праці Е. Лисицина (Lisicin 1999) [11], Б. Парохонського (Parahons'kij 1998) [18], Г. Перепелиці (Voienna bezpeka Ukraini 2002; Perepelicja 1998; Perepelicja 2002) [4, 20, 21], фахівців Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова (Vidpovidnist' ninishn'ogo stanu dvostoronnih vidnosin rivnju strategichnogo partnerstva 2000; Pashkov 2000) [3, 19], а також міжнародників-практиків А. Козирева (Kozyrev 1994) [7], Б. Тарасюка (Tarasjuk 2000; Tarasjuk 2001) [28; 29]. Вітчизняні дослідники виходять з того, що основною умовою для проголошення міждержавних відносин на принципах стратегічного партнерства є повний або частковий збіг стратегічних цілей країн-партнерів.

Інший підхід до проблеми визнання міждержавного співробітництва як стратегічного передбачає з'ясування його ключових складових, тобто «стратегія» і «партнерство». Висхідним поняттям при аналізі є зовнішньополітична стратегія держави, а стратегічне партнерство розглядається як засіб її реалізації. Даний принцип ґрунтується на аналізі понять «стратегія», «стратегічні відносини», які вперше було систематизовано у працях таких зарубіжних політологів як Б. Г. Лідделл Харт (Hart Liddell 1967) [39], В. Мюррей і М. Грімслі (Murraу & Grimsley 1994) [40], Дж. М. Коллінз (Kollinz 1975) [8]. Схожі підходи можна побачити в працях представників російської політологічної думки, зокрема, Т. Мозель (Mozel' 2000) [15], С. Проскуріна (Teoreticheskie osnovy vneshnepoliticheskoy dejatel'nosti Rossii 2001) [30], П. Циганкова (Cygankov 2002) [33].

До наступної групи літератури з проблематики теоретичного обґрунтування зовнішньої політики США та України можна віднести роботи, присвячені загальним проблемам сучасних міжнародних відносин, наукові розвідки з питань становлення зовнішньополітичної доктрини США в умовах формування незалежних держав на пострадянському просторі, еволюції зовнішньополітичних орієнтирів

України після проголошення незалежності, питань становлення та розвитку українсько-американського партнерства. Ці праці об'єднують те, що досліджувані проблеми згадуються в них лише побіжно, проте факти та оцінки авторів допомагають зрозуміти значення і причини багатьох подій і процесів. Так, провідні вітчизняні експерти-міжнародники Л. Ф. Гайдуков, Л. В. Губерський, Б. І. Гуменюк, В. П. Крижанівський, В. А. Манжол, О. А. Коппель і О. С. Пархомчук у своїх розвідках неодноразово торкаються проблем розвитку міждержавного стратегічного партнерства (Корпел' 2004)[9].

При дослідженні проблем вироблення новітньої зовнішньополітичної доктрини США у період трансформації світової системи міжнародних відносин після закінчення «холодної» війни велике значення набуває аналіз праць видатних американських політологів, таких як З. Бжезінський, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма та ін.

Серед українських дослідників, які займаються вивченням та аналізом національних інтересів нашої держави, її стратегічних завдань та пріоритетів при виробленні і реалізації зовнішньої політики, слід назвати дослідження колишнього міністра закордонних справ України А. Зленко (Zlenko 2003) [5], який на базі широкого практичного досвіду роботи у дипломатичних структурах зробив спробу розкрити місце і значення української незалежної держави у сучасних міжнародних відносинах.

Дослідником запропоновано та обґрунтовано власну періодизацію розвитку й здійснення зовнішньополітичної стратегії України, розглянуто здобутки та прорахунки кожного етапу відповідно до втілення основної мети – захисту національних інтересів України. Більш детально розглянуто аспекти та напрямки зовнішньої політики України, у здійсненні яких автор брав безпосередню участь (вирішення питань правонаступництва та облаштування кордонів, проблеми ядерного роззброєння та миротворчої діяльності тощо). В роботі подано детальний аналіз механізму прийняття та втілення зовнішньополітичних рішень в Україні, а також – рекомендації щодо подальшого його вдосконалення.

Українські вчені активно розробляють проблематику місця «українського питання» у сучасному геополітичному середовищі. Показовою в цьому масиві літератури є видана за сприяння Державного фонду фундаментальних досліджень монографія С. В. Андрущенко (Гринько) (Andrushhenko (Grin'ko) 2005) [1]. В окремих розділах розглядається проблематика геополітичних інтересів США та України, їх вплив на процес розбудови партнерства між нашими державами.

Проблемі становлення та розвитку української незалежної держави і визначення її зовнішньополітичних орієнтирів велику увагу завжди приділяли і представники української діаспори. Наприклад, у роботі «Україна і світова політика» В. Федорович ґрунтовно проаналізував процес становлення української державності від Полтавської битви до новітнього часу. У контексті даного дослідження на особливу увагу заслуговують висновки автора щодо позиції США під час Української революції, формування їх позиції з українського питання на Паризькій мирній конференції; процесу боротьби українських патріотів за підвищення уваги проведуту США до проблем української державності у міжвоєнний період та по закінченні Другої світової війни. Не оминає увагою автор і аналіз поглядів сучасних американських

політиків та науковців щодо ролі України у системі європейської безпеки, проблеми формування сучасної американської зовнішньополітичної доктрини та місця у ній українського напрямку (Теорія mezhdunarodnyh otnoshenij: Hrestomatija 2002) [32].

Під час аналізу практичного втілення інституту стратегічного партнерства на прикладі розвитку українсько-американських відносин важливими є узагальнюючі праці з проблем розвитку сучасних міжнародних відносин у цілому та української зовнішньої політики зокрема. Серед російських шкіл слід підкреслити роботи науковців Московського державного інституту міжнародних відносин, наприклад, «Сучасні міжнародні відносини» (Sovremennye mezhdunarodnye otnoshenija: Uchebnik 2001) [25]. Не змогли автори полишити поза увагою і проблеми американських національних інтересів на пострадянському просторі, їх доктринальне забезпечення та механізми захисту. Окремі глави присвячені аналізу зовнішньополітичної стратегії США після «холодної війни», міжнародних процесів СНД та ін.

При аналізі питань появи українського напрямку у зовнішній політиці США на початку ХХ ст. необхідним є комплексний розгляд проблеми у системі тогочасних міжнародних відносин. Саме тому важливим є дослідження стратегічної ситуації у світі наприкінці Першої світової війни, причин та мотивів вступу США у війну, впливу радянського фактора на вирішення українського питання; аналіз процесу становлення Версальської системи міжнародних відносин і у її контексті налагодження перших контактів між проводом УНР та дипломатичними колами Сполучених Штатів. Вивченню цих актуальних питань та аналізу українсько-американських відносин у системі міжнародних процесів першої половини ХХ ст. сприяє узагальнююча праця російських науковців «Системна історія міжнародних відносин».

При вивченні зовнішніх факторів, що впливали на розвиток, спочатку українського напрямку зовнішньої політики США, а потім і українсько-американських міждержавних відносин з початку ХХ і до початку ХХІ ст., важливим є розгляд розвитку світової системи міжнародних відносин, чому і допомагають комплексні праці з цього питання, зокрема «Системна історія міжнародних відносин», яка була виконана Російськими дослідниками, об'єднаними у рамках проекту «Науково-освітній форум з міжнародних відносин». Том перший даного видання присвячено проблемам завершення Першої світової війни і основним міжнародним проблемам при формуванні Версальської системи, дослідженню її основних принципів та причин нестабільності (Sistemnaja istorija mezhdunarodnyh otnoshenij v dvuh tomah 2007a) [23]. У даному контексті також розглянуто проблеми реалізації принципу «права націй на самовизначення», що було проголошено у 14 пунктах В. Вільсона, вихід на міжнародну арену УНР і боротьба її проводу за визнання незалежної Української держави, окреслено і появу українського напрямку у зовнішній політиці США. Окремі розділи присвячено також причинам Другої світової війни, вступові у неї СРСР та США, проблемам повоєнного врегулювання і створення ООН. У цих розділах також проаналізовано і проблеми створення в УРСР дипломатичних органів, її діяльність в рамках ООН, і діяльність української діаспори щодо використання ситуації, яка склалася після завершення Другої світової війни, для надання Україні більшої автономії у сфері зовнішньої політики.

Другий том видання хронологічно охоплює період з 1945 по 2003 роки. У контексті даного дослідження викладений матеріал доцільно поділити на два блоки: з 1945 по кінець 1980-х років, де в контексті узагальненого аналізу розкриваються і проблеми використання українського питання у рамках блокового протистояння між СРСР та США, розвитку діяльності української діаспори з метою впливу на практичну реалізацію зовнішньої політики США. Та наступний етап з початку 90-х рр. ХХ ст. по 2003 р. У другому блоці серед загального аналізу становлення сучасної системи міжнародних відносин розкрито і окремі процеси, які пов'язані із доктринальною кризою американської зовнішньої політики, яка була пов'язана із розпадом Радянського Союзу; боротьба нових незалежних держав пострадянського простору за міжнародне визнання і перші їх зовнішньополітичні кроки. У контексті узагальненого розгляду розкрито і проблеми становлення української зовнішньої політики, основні зовнішні чинники, які впливали на становлення українсько-американських відносин (Sistemna ja istorija mezhdunarodnyh otnoshenij v dvuh tomah 2007b) [24].

Українська школа дослідження міжнародних відносин у даній групі літератури може бути представлена такими виданнями колективу авторів «Міжнародні відносини і зовнішня політика (1945–1970-ті роки)» та «Міжнародні відносини і зовнішня політика (1980–2000 роки)».

У першому виданні проаналізовано причини формування біполярної структури повоєнного світу, розгортання «холодної війни», розкрито глобальні аспекти розрядки міжнародної напруженості. Висвітлено розвиток міжнародних відносин в основних регіонах світу. У контексті даного дослідження на особливу увагу заслуговують висновки авторів щодо українського питання у контексті розвитку міжнародних відносин ХХ ст.; вироблення і практична реалізація радянського напрямку американської зовнішньої політики і т. д.

Друге видання присвячено аналізу міжнародних відносин у період з 1980-х і до кінця 2000 р. і охоплює такі важливі події як закінчення «холодної війни»: крах біполярної системи та пошук світовим співтовариством оптимального вирішення глобальних проблем, процес формування новітньої системи міжнародних відносин. При дослідженні зовнішніх факторів, що впливали на становлення та початкові етапи розвитку українсько-американських відносин, є матеріали, викладені авторами у розділах, присвячених останнім рокам існування СРСР і лібералізації його зовнішньополітичного курсу; проблемам розкриття та аналізу міжнародних наслідків розпаду Радянського Союзу і виникнення нових незалежних держав, у тому числі і України. Окремий розділ даної роботи присвячено аналізу місця і ролі України в міжнародних відносинах у перші роки її незалежності.

Наступним блоком літератури є праці, присвячені комплексному аналізу ролі і місця США у міжнародних відносинах ХХ – початку ХХІ ст. Дана група дозволяє простежити основні процеси реалізації сучасної зовнішньої політики США, зрозуміти її витоки та інструменти. Це є важливим для розуміння еволюції українсько-американського партнерства.

Серед даної групи можна такі дослідження. У російській школі досить поширеним є вивчення ролі і місця США у новітній системі міжнародних відносин, визначеній проблематиці присвячено монографію колективу авторів Російського інституту стратегічних

досліджень «США у новому світі: межі могутності», яка вийшла у 1997 р. (SShA v novom mire: predely mogushhestva 1997) [26]. Логічним продовженням дослідження місця Сполучених Штатів у новітній системі міжнародних відносин російськими науковцями стало видання Інститутом Сполучених Штатів Америки і Канади Російської академії наук монографії «Політика США у світі, що змінюється» (Politika SShA v menjajushhemsja mire, 2004) [22].

Для вивчення основ вироблення та реалізації зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів корисною є праця Б. А. Ширяєва «Зовнішня політика США. Принципи, механізми, методи» (Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij: Hrestomatija 2002) [37]. У дослідженні розміщено аналіз основних принципів та методів зовнішньої політики США, розглянуто основні сили, які впливають на неї, учасники та механізми зовнішньополітичного процесу. Особливу увагу приділено формуванню зовнішньополітичного курсу США після розпаду біполярної системи міжнародних відносин, а у контексті даного дослідження важливими є висновки автора щодо ролі національних діаспор, у тому числі і української, у процесі вироблення основ зовнішньополітичної стратегії та у процесі ухвалення зовнішньополітичних рішень.

До наступного блоку досліджень можна віднести праці, присвячені окремим сферам міжнародної політики США. Серед таких досліджень можна назвати монографію А.В. Бердицького «Інформаційна війна: концепції і їх реалізація в США» (Berdickij 2008) [2]. Дану роботу виконано на базі Російського інституту стратегічних досліджень. Окремі розділи, що присвячені аналізу еволюції американської концепції інформаційної війни, їх практичній реалізації, дозволяють більш глибоко зрозуміти позицію США у розвитку українсько-американського військового партнерства, американське бачення ролі України у системі забезпечення міжнародної безпеки і виокремити найбільш перспективні галузі міждержавного співробітництва у цій сфері.

Великого значення автор надає і доробку українських американістів, таких як М. Рижков, Б. Гончар та інші. На сьогодні своєрідним підсумком у роботі школи української американістики стала колективна монографія «США і світ ХХІ століття» (SShA i svit XXI stolittja. Monografija: 2012) [27]. Роботу присвячено дослідженню сучасного розвитку світової та вітчизняної американістики, аналізу чинників трансформації системи міжнародних відносин та еволюційних перспектив американського глобального лідерства, концептуальних і прикладних аспектів сучасної зовнішньої політики США. У контексті вивчення еволюції українсько-американського міждержавного співробітництва на особливий інтерес заслуговують розділи, які присвячені дослідженню фактора США в сучасній системі міжнародних відносин; аналізу концепції американського світового лідерства в зовнішній політиці демократичної адміністрації Б. Обами; у контексті розвитку співробітництва у галузі безпеки важливими є висновки авторів щодо євроатлантичних сподівань України; і, звичайно, проведений аналіз проблем асиметрії двостороннього партнерства Україна – США у сучасних міжнародних відносинах.

Проблематика дослідження основ американської зовнішньополітичної доктрини представлена у вітчизняній науковій школі досить широко. Зокрема, це праці О. В. Потехіна, Є. Є. Камінського, Г. О. Цветкова, Б. М. Гончара та ін.

Окрім вивчення основи та принципів реалізації зовнішньополітичних стратегій США, у вітчизняній історіографії окремо представлені і дослідження українського питання в американській зовнішній політиці. Докторська дисертація Є. Є. Камінського «Політика США в українському питанні» була присвячена недержавному періодові в історії українського народу – від 1917 р., коли було прийнято універсали УНР про різні рівні державності України, до липня 1990 р., часу прийняття Декларації про державний суверенітет України. Базова концепція згаданого дисертаційного дослідження полягає в тому, що після здобуття Україною незалежності фундаментальні підходи офіційного Вашингтона докорінно змінилися. Якщо до проголошення Декларації Україна належала до «зони байдужості» в системі зовнішньополітичних інтересів Сполучених Штатів, то після липня 1990 р. з'явилися підстави для того, щоб стверджувати про спеціальний напрям у американській міжнародній стратегії – український. Даний підхід знаходить свій розвиток у подальших роботах Є. Камінського та А. Дашкевича.

У монографії «США і Україна: на шляху до партнерства» (Київ, 1994), написаній спільно з науковцями відділу європейських та американських досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин, автори спробували відобразити більш широкі оцінки еволюції політики США щодо незалежної України.

Наступним етапом стало видання спільної монографії Є. Камінського та А. Дашкевича «Політика США щодо України. Витоки, концептуальні основи, практична реалізація» (Kamins'kij 1998) [6]. У дослідженні здійснено спробу переосмислити фундаментальні основи і практику зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки, проведено критичний аналіз політики США в українському питанні та щодо незалежної України впродовж ХХ ст. Особливу увагу авторами приділено дослідженню суперечностей між декларованими цілями і практичними діями американського проводу у процесі вирішення українського питання протягом ХХ ст.

В українській історіографії досить широко представлені і дослідження проблем окремих сфер міжнародної діяльності США і їх співробітництва з іншими акторами міжнародних відносин. До цієї групи можна віднести монографію В.М. Чумака «Ядерна стратегія США» (Chumak 1999) [36]. У роботі здійснено спробу осмислити розвиток та проаналізувати один з пріоритетних напрямів зовнішньої стратегії Сполучених Штатів Америки, якою є їхня ядерна стратегія. Автором здійснено ретроспективний огляд американської ядерної політики, визначено ключові етапи її трансформації, а також можливі подальші напрями реалізації. Значну увагу у дослідженні приділено найважливішому завданню ядерної стратегії США – запобіганню розповсюдження ядерної зброї. Також у даному дослідженні критично проаналізовано досвід українського ядерного роззброєння у контексті ядерної стратегії США.

Науковці не оминули увагою і процес становлення політики США в українському питанні. Даний проблематиці присвячено і працю О.В. Павлюка «Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923)» (Pavljuk 1996) [17]. Роботу присвячено маловідомій широкому загалу сторінці української дипломатичної історії – українсько-американським відносинам періоду 1917–1923 рр. Дослідження виконано на основі аналізу великої кількості наукових документів

з архівів різних країн, де розміщені фонди українського проводу доби революції та урядів у вигнанні, і висвітлює еволюцію політики США щодо незалежності України, а також американський напрямок зовнішньої політики українських урядів Центральної Ради, гетьмана П. Скоропадського, Директорії УНР, ЗУНР тощо.

Процес становлення і розвитку українсько-американського партнерства на сучасному етапі досить повно можна прослідкувати по загальних працях, що присвячені дипломатії України після проголошення її незалежності. Передусім це фундаментальне видання «Нариси з історії дипломатії України» (Narisi z istorii diplomatii Ukraini 2001) [16], яке фактично підбивало підсумки першого десятиліття зовнішньополітичної діяльності України.

Досить важливим при вивченні процесу розвитку українсько-американського співробітництва є і аналіз досліджень, проведених американськими науковцями. Серед сучасних американських політиків та дослідників, які присвятили свої праці міжнародній діяльності США, аналізу доктрини та основних напрямків американської зовнішньої політики, слід назвати М. Бешлосса, С. Телботта та ін.

Наприклад, «Безпрецедентні деталі» – такими словами охарактеризував журнал Тайм роботу високопоставленого американського дипломата С. Телботта та відомого історика М. Бешлосса «На вищих рівнях. Внутрішня історія завершення «холодної війни» (Beshloss Talbott 1984) [38]. Ця багато в чому сенсаційна книга дозволяє поглянути на останній етап «формування нових американсько-радянських відносин» через досі не проаналізовані у всіх тонкощах деталі, спонукальні мотиви, цілі і наслідки для американської зовнішньої політики контактів Дж. Буша з М. Горбачовим. У ній зсередини розкрито роль окремих радянських і американських дипломатів вищого рівня, наведено показові документи тощо. З погляду політологічного аналізу, матеріал є дійсно унікальним, оскільки традиційно такого роду публікації з'являються через десятиліття після завершення політичної кар'єри і навіть після смерті тих чи інших державних лідерів. Ці деталі дозволяють глибше проникнути в задуми політиків нещодавнього минулого, розібратися у характері сумнівів Дж. Буша, причинах хитань М. Горбачова та зрозуміти механізм прийняття певних зовнішньополітичних рішень, які у подальшому багато в чому зумовили основні принципи доктринального забезпечення зовнішньої політики США щодо нових незалежних держав, у тому числі і визначили підвалини становлення українсько-американських відносин.

М. Бешлосс та С. Телботт досить точно відтворили ситуацію, проливши додаткове світло на низку аналітичних і суто пропагандистських публікацій вітчизняних і російських авторів, які і досі переконані у «підступних зв'язках» М. Горбачова з американським імперіалізмом та наявності його змови з Дж. Бушем, котра, мовляв, і спричинила розпад СРСР.

Висновок. Розглядаючи весь комплекс історіографії з проблем становлення і розвитку українсько-американських відносин, слід підкреслити її розмаїття, відсутність єдиних визнаних підходів до оцінок витоків, механізмів реалізації і рівня розвитку українсько-американського стратегічного партнерства.

Такого роду розходження в оцінках частково зумовлені дисперсністю способів і методів, до яких вдавалися у своїх планах і діях різні керівники Сполучених Штатів.

Так, майже всі вони з вигодою для національних інтересів використовували міждержавні конфлікти в Європі, вдавалися до дипломатичних демаршів, котрі дозволяли створити сприятливу ситуацію для зміцнення економіки та силових структур, підвищити американський вплив на європейські міжнародні процеси.

Попри різноманітні тлумачення пріоритетів новітньої американської зовнішньої політики вітчизняною і зарубіжною історіографією та політологією, більшість з них сконцентрована сьогодні на її європейському векторі із побіжним розглядом інших регіонів світу у контексті проведення узагальнюючого аналізу. У той же час на базі так званих периферійних систем міжнародних відносин відпрацьовувалася інструментарій загальної парадигми поведінки США на міжнародній арені, і провівши аналіз глобальної міжнародної політики США, легше зрозуміти причини належності України до «зони байдужості» на початку ХХ ст. або, навпаки, «партнерства» в системі зовнішньополітичних пріоритетів США і проголошення стратегічного партнерства на початку ХХІ ст.

На жаль, в українській історіографії періоду державної незалежності майже відсутні комплексні публікації на теми теоретичних засад, цільової парадигми, спонукальних мотивів прийняття і реалізації фундаментальних рішень у сфері сучасної американської зовнішньої політики та перспектив її розвитку. Також вимагає підвищення уваги вітчизняних науковців і еволюція українсько-американського стратегічного партнерства.

Бібліографічні посилання

1. Андрущенко (Гринько) С. В. Україна в сучасному геополітичному середовищі: монографія / С. В. Андрущенко (Гринько). – К. : Логос, 2005. – 286 с.
2. Бердицкий А. В. Информационная война: концепции и их реализация в США / А. В. Бердицкий ; под ред. Е. М. Кожокина; Рос. ин-т стратегич. исслед. – М. : РИСИ, 2008. – 187 с.
3. Відповідність нинішнього стану двосторонніх відносин рівню стратегічного партнерства // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С. 21–49.
4. Воєнна безпека України на межі тисячоліть. – К. : Стило, 2002. – 354 с.
5. Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко – Х. : Фоліо, 2003. – 559 с.
6. Камінський Є. Політика США щодо України. Витоки, концептуальні основи, практична реалізація / Є. Камінський, А. Дашкевич. – К. : Політична думка, 1998 – 549 с.
7. Козырев А. Стратегия партнёрства / А. Козырев // Международная жизнь. – 1994. – № 5. – С. 5–15.
8. Коллинз Дж. М. Большая стратегия. Принципы и практика / Дж. М. Коллинз. – М., 1975. – 387 с.
9. Коппель О. Міжнародні системи та глобальний розвиток : навчальний посібник / О. Коппель, О. Пархомчук. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2004. – 314 с.
10. Ланцов С. А. Мировая политика и международные отношения : конспект лекций / С. А. Ланцов. – СПб., 2000. – 143 с.
11. Лисицин Е. Стратегічне партнерство – поняття сучасне / Е. Лисицин // Віче. – 1999. – № 2. – С. 29–43.
12. Мировая политика и международные отношения : уч. пособие / под ред. С. А. Ланцова, В. А. Ачкасова. – СПб. : Питер, 2005. – 488 с.
13. Міжнародні відносини і зовнішня політика (1945–70-ті роки) / В. А. Манджола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков та ін.. – К. : Либідь, 1999. – 558 с.
14. Міжнародні відносини і зовнішня політика (1980–2000 роки) / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губернський та ін. – К. : Либідь, 2001. – 624 с.

15. Мозель Т. Теоретические основы международных отношений : учебн. пособие / Т. Мозель. – М. : ДА МИД РФ, 2000. – 263 с.

16. Нариси з історії дипломатії України / О. І. Галенко, Є. С. Камінський, М. В. Кірсенко та ін. ; за ред. В. А. Смоля. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.

17. Павлюк О. В. Боротьба України за незалежність і політика США (1917–1923) / О. В. Павлюк – К. : Видавничий дім «KM Academia», 1996. – 188 с.

18. Парахонський Б. Місце та роль України у сучасному геополітичному просторі / Б. Парахонський // Стратегічна панорама. – 1998. – № 1–2. – С. 35–42.

19. Пашков М. Оборотная сторона стратегического партнёрства / М. Пашков, В. Чалый // Зеркало недели. – 2000. – 15 апреля.

20. Перепелица Г. Без'ядерний статус і національна безпека України : монографія / Г. Перепелица. – К. : НІСД, 1998. – 109 с.

21. Перепелица Г. Як жити, відрізняючись, але в гармонії. Теоретичні аспекти міждержавних відносин / Г. Перепелица // Політика і час. – 2002. – № 4. – С. 50–65.

22. Политика США в меняющемся мире / отв. ред. П. Т. Подлесный; Ин-т США и Канады. – М. : Наука, 2004. – 333 с.

23. Системная история международных отношений: в 2-х т. / под ред. А. Д. Богатунова. – Том 1. События 1918–1945 годов. – М. : Культурная революция, 2007. – 480 с.

24. Системная история международных отношений: в 2-х томах / под ред. А. Д. Богатунова. – Том 2. События 1945–2003 годов. – М. : Культурная революция, 2007. – 720 с.

25. Современные международные отношения : учебник / под ред. А. В. Торкунова. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. – 584 с.

26. США в новом мире: пределы могущества / под общей ред. Кривохижи В.И. – М., 1997 – 549 с.

27. США і світ ХХІ століття : колективна монографія пам'яті Є. Камінського : монографія. – К. : «Центр вільної преси», 2012. – 557 с.

28. Тарасюк Б. Практика стратегічного партнерства випереджає теорію / Б. Тарасюк // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С. 67–70.

29. Тарасюк Б. ПРО і Contra / Б. Тарасюк // Політика і культура. – 2001. – № 36. – С. 20–22.

30. Теоретические основы внешнеполитической деятельности России / под общ. ред. С. А. Проскурина. – М. : Изд-во РАГС, 2001. – 306 с.

31. Теория международных отношений : хрестоматия / сост., науч. ред. и коммент. П. А. Цыганкова. – М., 2002. – 261 с.

32. Федорович В. Україна і світова політика. Етапи на шляху українського державотворення / В. Федорович. – К. : Ярославів Вал, 2003. – 415 с.

33. Цыганков П. Теория международных отношений : учеб. пособие / П. Цыганков. – М. : Гардарика, 2002. – 590 с.

34. Цыганков П. А. Международные отношения / П. Цыганков. – М., 1996.

35. Цыганков П. А. Теория международных отношений : учебное пособие / П. Цыганков. – М., 2003.

36. Чумак В. М. Ядерна стратегія США: від перевищення до нерозповсюдження : монографія / В. М. Чумак. – К. : НІСД, 1999. – 304 с.

37. Ширяев Б. А. Внешняя политика США. Принципы, механизмы, методы : курс лекций / Б. А. Ширяев. – 2-е изд. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2007. – 442 с.

38. Beshloss M. At the Highest Levels. The Inside Story of the End of the Cold War / M. Beshloss, S. Talbott. – Little, Brown and Co, 1984. – P. xiv+521.

39. Hart Liddell B.H. Strategy / V. H. Hart Liddell. – 2-nd rev. ed. – New-York : Meridian Book, 1967. – 426 p.

40. Murray W. Introduction on Strategy / W. Murray, M. Grimsley // The making of strategy. – New-York, 1994. – P. 1–16.

Шамраева В. М. Историография украинско-американских межгосударственных отношений.

На основе привлечения и комплексного анализа

литературы и источниковой базы по избранной проблематике сделана попытка обобщить основные научные подходы к процессу становления и эволюции развития понятия стратегического партнерства в украинско-американских межгосударственных отношениях; систематизирован и обобщен фактологический материал, который позволяет сделать вывод о трансформации украинско-американских межгосударственных отношений до уровня стратегического партнерства. Большое внимание уделено обзору и классификации историографической базы по проблемам развития украинско-американских межгосударственных отношений, анализу основных теоретических подходов к определению базовых понятий межгосударственного партнерства.

Ключевые слова: историография, внешняя политика, украинский вопрос, украинско-американские отношения.

Shamraeva V. M. Historiography of the ukrainian- american intergovernmental relations

In this study the author based on attraction and integrated analysis of literature and sources with the chosen problem, attempts to summarise the main scientific approaches to the process of the formation and evolution of the concept of strategic partnership in the Ukrainian-American intergovernmental relations; organizes and summarizes the faktologičnij material, which allows to draw a conclusion about the transformation of the Ukrainian-American interstate relations to the level of strategic partnership. Great attention was paid to review and classification of existing istoriografičnoï and the spring base with problems of Ukrainian-American intergovernmental relations; analysis of major theoretical approaches to the definition of the basic concepts of international partnership.

In spite of considerable urgency the problem of individual work on the analysis of the database istoriografičnoï the development of Ukrainian-American partnership, are almost absent. Such developments are carried out in the context of more general research and represent their individual sections. Interest an individual scientific articles and Conference presentations on the problems of the development of modern Ukrainian and American foreign policy.

The purpose of this publication is a comprehensive analysis of the istoriografičnoï base with problems of Ukrainian-American intergovernmental relations and reach the level of a strategic partnership.

In spite of the variety of interpretations of the priorities of the new US foreign policy to domestic and foreign historiography and editor-in-Chief, most of them concentrated on the European vector of the pobiznim consideration of other regions of the world in the context of the definition of analysis. At the same time on the basis of the so-called peripheral systems of international relations Toolkit vidprac'ovuvavsâ General paradigm of United States in the international arena, and after analysis of the global international United States policy easier to understand the causes of the «zone of indifference» in the early twentieth century. or, conversely, the «partnership» in the system of United States foreign policy priorities and proclaiming a strategic partnership at the beginning of the 21ST century.

Unfortunately, in the Ukrainian historiography the period of independence, nearly missing a comprehensive publication on the topics of theoretical principles, paradigms, target the adoption of incentive motives and implement fundamental solutions in the field of contemporary American foreign policy and the prospects of its development. Also requires increased attention to local scholars and the evolution of the Ukrainian-American strategic partnership.

Keywords: historiography, foreign policy, Ukrainian question, Ukrainian-American relations.

References

Andrushhenko (Grin'ko), SV 2005, 'Ukraina v suchasnomu geopolitichnomu seredovishhi: Monografija' ['Ukraine in the contemporary geopolitical environment: Monograph'], Logos, Kyiv.

Berdickij, AV 2008, 'Informacionnaja vojna: koncepcii i ih realizacija v SShA' ['Information warfare: concepts and their implementation in the U.S.'], Ros. in-t strategich. Issled, RISI publ, Moscow.

Beshloss, M & Talbott, S 1984, 'At the Highest Levels. The Inside Story of the End of the Cold War', Little, Brown and Co.

Chumak, VM 1999, 'Jaderna strategija SShA: vid perevishhennja do nerozpovsjudzhenija: Monografija' ['U.S. nuclear strategy: from excess to non Monograph'], NISD, Kyiv.

Cygankov, PA 1996, 'Mezhdunarodnye otnoshenija' ['International Relations'], Moscow.

Cygankov, P 2002, 'Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij: Ucheb. posobie' ['Theory of International Relations'], Gardarika, Moscow.

Cygankov, PA 2003, 'Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij: Uchebnoe posobie' ['International Relations Theory'], Moscow.

Fedorovich, V 2003, 'Ukraina i svitova politika. Etapi na shljahu ukrains'kogo derzhavotvorenija' ['Ukraine and world politics. Steps towards the Ukrainian state'] Jaroslaviv Val, Kyiv.

Hart Liddell, BH 1967, 'Strategy, 2-nd rev. ed.', Meridian Book, New-York.

Kamins'kij, Ye 1998, 'Politika SShA shhodo Ukraïni. Vitoki, konceptual'ni osnovi, praktična realizacija' ['U.S. policy toward Ukraine. Origins, conceptual foundations, practical implementation'], Politichna dumka, Kyiv.

Kozyrev, A 1994, 'Strategija partnjorstva' ['Partnership Strategy'], Mezhdunarodnaja zhizn', № 5, pp. 5–15.

Kollinz, DzhM 1975, 'Bol'shaja strategija. Principy i praktika' ['Grand Strategy. Principles and practice'], Moscow.

Koppel', O 2004, 'Mizhnarodni sistemi ta global'nij rozvitok: Navchal'nij posibnik' ['International system and global development'], VPC 'Kiivs'kij universitet', Kyiv.

Lancov, SA 2000, 'Mirovaja politika i mezhdunarodnye otnoshenija: Konspekt lekcij' ['World politics and international relations: Lectures'], Saint Petersburg.

Lisicin, E 1999, 'Strategichne partnerstvo – ponjattja suchasne' ['Strategic Partnership - the concept of modern'], Viche, № 2., pp. 29–43.

Mirovaja politika i mezhdunarodnye otnoshenija: Uchebnoe posobie [World Politics and International Relations], 2005, Piter, Saint Petersburg.

'Mizhnarodni vidnosini i zovnishnja politika (1945–70-ti roki)' ['International relations and foreign policy (1945–70's)'], 1999, Libid', Kyiv.

'Mizhnarodni vidnosini i zovnishnja politika (1980–2000 roki)' ['International Relations and Foreign Policy (1980–2000 years)'], 2001, Libid', Kyiv.

Mozeľ', T 2000, 'Teoreticheskie osnovy mezhdunarodnyh otnoshenij: Uchebn. posobie' ['Theoretical bases of International Relations'], DA MID RF, M.

Murray, W & Grimsley, M 1994, 'Introduction on Strategy. The making of strategy', New York.

'Narisi z istorii diplomatii Ukraïni' ['Essays on the diplomatic history of Ukraine'], 2001, Vidavnicij dim «Al'ternativi», Kyiv.

Pavljuk, OV 1996, 'Borot'ba Ukraïni za nezalezhnist' i politika SShA (1917–1923)' ['Ukraine's Struggle for Independence and U.S. policy (1917–1923)'], Vidavnicij dim «KM Academia», Kyiv.

Parahons'kij, B 1998, 'Misce ta rol' Ukraïni u suchasnomu geopolitichnomu prostori' ['Place and role of Ukraine in the contemporary geopolitical space'], Strategichna panorama, № 1–2, pp. 35–42.

Pashkov, M 2000, 'Oborotnaja storona strategicheskogo partnjorstva' ['The downside of a strategic partnership'], Zerkalo nedeli. 15 aprelja.

Perepelija, G 1998, 'Bez'jadernij status i nacional'na bezpeka Ukraïni: Monografija' ['Non-nuclear status and national security of Ukraine: Monograph'], NISD, Kyiv.

Perepelija, G 2002, 'Jak zhiti, vidriznjajuchis', ale v harmonii. Teoretichni aspekti mizhderzhavnih vidnosin' ['How to Live, differing but in harmony. Theoretical aspects of international relations'], Politika i chas, № 4. pp. 50–65.

'Politika SShA v menjajushhemsja mire' ['U.S. policy in a changing world'], 2004, Nauka, Moscow.

Shirjaev, BA 2007, 'Vneshnjaja politika SShA. Principy, mehanizmy,

metody. Kurs lekcij' ['U.S. foreign policy. Principles, mechanisms and methodologies. Course of lectures'], Izd-vo S.-Peterb. un-ta, Saint Petersburg.

'Sistemnaja istorija mezhdunarodnyh otnoshenij v dvuh tomah' ['System History of International Relations, in two volumes'], 2007a., Tom pervyj. Sobytija 1918–1945 godov, Kul'turnaja revoljucija, Moskow.

'Sistemnaja istorija mezhdunarodnyh otnoshenij v dvuh tomah' ['System History of International Relations, in two volumes'], 2007b., Tom vtoroj. Sobytija 1945–2003 godov, Kul'turnaja revoljucija, Moskow.

'Sovremennye mezhdunarodnye otnoshenija. Uchebnik' ['Contemporary international relations'], 2001, «Rossijskaja politicheskaja enciklopedija», Moskow.

'SShA v novom mire: predely mogushhestva' ['U.S. in the new world: the limits of power'], 1997, Moskow.

'SShA i svit XXI stolittja. Monografija' ['U.S. and the world of the XXI century'], 2012, «Centr vil'noi presi», Kyiv.

Tarasjuk, B 2000, 'Praktika strategichnogo partnerstva vipredzhae

teoriju' ['Practice of strategic partnership ahead the theory'], *Nacional'na bezpeka i oborona*, № 12. pp. 67–70.

Tarasjuk, B 2001, 'PRO i Contra', *Politika i kul'tura*, № 36. pp. 20–22.

'Teoreticheskie osnovy vneshnepoliticheskoi dejatel'nosti Rossii' ['Theoretical basis of Russia's foreign policy'], 2001, Izd-vo RAGS, Moskow.

'Teorija mezhdunarodnyh otnoshenij: Hrestomatija' ['International Relations Theory'], 2002, Moskow.

'Vidpovidnist' ninishn'ogo stanu dvostoronnih vidnosin rivnju strategichnogo partnerstva' ['Compliance with the current state of bilateral relations, the level of strategic partnership'] 2000, *Nacional'na bezpeka i oborona*, № 12, pp. 21–49.

'Vojenna bezpeka Ukraini na mezhi tisjacholir' ['Military Security of Ukraine at the turn of the millennium'], 2002, Stilos, Kyiv.

Zlenko, AM 2003, 'Diplomatija i politika. Ukrajina v procesi dinamichnih geopolitichnih zmin' ['Diplomats and politicians. Ukraine in the dynamic geopolitical changes'], Folio, Kharkov.

Надійшла до редколегії 04.03.2013 р.

УДК 316.3:004.422.322:004.738.5

Горбатюк Т. В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

РОЛЬ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ У РОЗВИТКУ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний світ переживає період глобалізації у всіх сферах суспільного життя. У цьому процесі важливу роль відіграє Інтернет, причому його роль набуває особливої гостроти та суперечливого характеру. Однак проблема впливу Інтернету на глобалізацію ще мало вивчена. Складність та багатогранність теми вимагає аналізу функціонування мережі, проблеми розвитку якої загострилися в останнє десятиліття у зв'язку з глобальними наслідками економічних, політичних і культурних перетворень.

Ключові слова: суспільство, глобалізація, наука, Інтернет.

Рубіж тисячоліть з повним правом можна охарактеризувати як епоху глобалізації. Тенденції інтеграції культур, інтелектуальних потенціалів, технологій стали переважаними в суспільному розвитку, які на сьогоднішній день визначають не тільки соціальний прогрес, але і приватне життя мільярдів людей. Глобалізація постає найбільш актуальним предметом наукових суперечок. У ході численних дискусій намітилися певні теоретико-методологічні підходи до розуміння даного явища, а також були виділені ті загальнопланетарні проблеми, які глобалізація поставила перед людством.

Сучасний світ переживає період глобалізації у всіх сферах суспільного життя. У цьому процесі важливу роль відіграє Інтернет, причому його роль набуває особливої гостроти та суперечливого характеру. Однак проблема впливу Інтернету на глобалізацію ще мало вивчена. Складність та багатогранність теми вимагає аналізу функціонування мережі, проблеми розвитку якої загострилися в останнє десятиліття у зв'язку з глобальними наслідками економічних, політичних і культурних перетворень. Вивчення тенденцій розвитку глобалізації в зрізі впливу мережі важливе не тільки для адекватного розуміння цього явища, воно сприятиме виробленню нового світогляду – світогляду глобалізованого інформаційного суспільства.

Особливу роль у злитті людських спільнот відіграє комп'ютерна революція і вдосконалення систем електронної комунікації. Форми, методи і технології передачі інформації, швидкість її обробки вже досягли такої досконалості, що говорити про національні форми цих видів людської діяльності стає неактуальним. Сьогодні практично будь-яка людина, що володіє цілком скромними матеріальними можливостями, може

протягом декількох хвилин обмінятися новинами з мешканцем будь-якого материка, подивитися телевізійне шоу з будь-якого міста за допомогою супутникового зв'язку, «сходити» в музей, а також відвідати бібліотеку за допомогою Інтернету. Інтернет стає одним з головних факторів глобалізації. Розширення доступу до засобів одержання та передавання інформації відбувається лавиноподібними темпами, що призводить до різкого збільшення числа факторів, що пов'язують окремих людей у всьому світі.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій з середини ХХ століття призвів до формування нової глобальної системи комунікацій – Інтернет. Створена в умовах військово-ідеологічного протистояння, як закрита та спеціалізована комунікаційна мережа, яка об'єднувала комп'ютерні центри міністерства оборони США і ряду академічних організацій, та була призначена для вузької мети – вивчення можливостей підтримки зв'язку в разі ядерного нападу і допомоги дослідникам в обміні науковою інформацією. Проте в 1969 році завдяки цій мережі стало можливим блискавично обмінюватися інформацією між Гарвардським і Південно-каліфорнійським університетом, а в 1972 році було створено електронну пошту. Згодом в 1980-х роках Інтернет перетворився у вільну та відкриту міжнародну мережу, яка поступово охопила більшість країн. Її використання набуває масового характеру після винаходу англійським інженером Т. Бернерс-Лі в 1990 році способу передачі інформації від мережі до мережі (World Wide Web). Тоді у світі було лише 160 тисяч комп'ютерів і близько 800 різних комп'ютерних мереж.

Стан розвитку мережі Інтернет в середині 90-х років характеризувався тим, що доступ до неї мали менше 1 відсотка населення Землі, а в цей час воно налічувало вже майже шість мільярдів. У 1999 році число користувачів